

¹ Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
ul. Akademicka 15, 20-612 Lublin, Polska

² Katedra Architektury Krajobrazu, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
ul. Głęboka 28, 20-612 Lublin, Polska

* e-mail: magdalena.sozeniuk@up.lublin.pl

MAŁGORZATA SOSNOWSKA ^{1*}, MARCIN IWANEK ²

Oferta turystyczna wsi tematycznych a potrzeby turystów na przykładzie wsi powiatu hrubieszowskiego

Tourist offer of thematic villages and the needs of tourists on the example
of villages of the Hrubieszów district

Streszczenie. Artykuł podejmuje problem zgodności oferty turystycznej wsi tematycznych z gustami i oczekiwaniami turystów pochodzących przede wszystkim ze środowisk miejskich. Przy wyborze wsi jako miejsca odpoczynku duże znaczenie dla współczesnego turysty ma jakość krajobrazu kulturowego wsi i zachowane elementy lokalnego dziedzictwa kulturowego. Jednak podczas kreowania oferty wsi tematycznych aspekt jakości i autentyczności zachowanego dziedzictwa kulturowego jest pomijany lub wykorzystywany w nikłym stopniu. W tym kontekście zadano pytania: jakie są postawy mieszkańców wsi oraz potencjalnych turystów wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego, jakie oczekiwania mają potencjalni turyści wobec oferty turystycznej wsi i czy społeczność wiejska potrafi tym oczekiwaniom sprostać. Postawiono także pytanie: czy oferta i motywy wsi tematycznych w kształcie zaproponowanym przez mieszkańców trafiają w gusta potencjalnych turystów. Celem badań była ocena zgodności pomiędzy oczekiwaniami turystów pochodzących głównie ze środowisk miejskich a ofertą turystyczną wsi tematycznych. W artykule rozważana jest hipoteza, że oferta turystyczna wsi tematycznych, których motyw oparto na lokalnym dziedzictwie kulturowym, jest dla odwiedzających i turystów bardziej atrakcyjna niż oferta oparta na motywie wykreowanym. W ramach badań przeprowadzono wywiady pogłębione z mieszkańcami wsi powiatu hrubieszowskiego, w których wyrażono zainteresowanie przystąpieniem do programu wsi tematycznych, a następnie pogłębiony wywiad kwestionariuszowy z mieszkańcami miast, czyli potencjalnymi turystami. Na podstawie badań stwierdzono, że oferta turystyczna kreowana przez mieszkańców wsi częściowo pokrywa się z gustami i potrzebami potencjalnych turystów pochodzących ze środowisk miejskich. Największe różnice pojawiają się w podejściu do możliwości adaptacji i zagospodarowania tradycyjnej zabudowy wiejskiej na cele turystyczne, która jest atrakcyjna dla turystów, ale budzi obawy mieszkańców wsi. Z badań wynika, że mieszkańcy miast oczekują atrakcyjnej oferty opartej na lokalnym dziedzictwie kulturowym.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe wsi, wsie tematyczne, oferta turystyczna wsi, tereny wiejskie

WSTĘP

Turystyka staje się obecnie obok rolnictwa jedną z istotniejszych funkcji terenów wiejskich. Jest też jedną z głównych możliwości zarobkowania dla mieszkańców wsi. Oferta turystyczna wsi staje się obecnie coraz bardziej zróżnicowana, pojawiają się nowe formy rozrywki i wypoczynku skierowane przede wszystkim do mieszkańców miast. Jedną z takich form jest oferta wsi tematycznych, kształtowana wokół wybranego głównego motywu przewodniego. Motyw ten może, ale nie musi, być oparty na dziedzictwie kulturowym [Idziak 2008]. Zachowane elementy dziedzictwa kulturowego wsi, takie jak chałupy, układy zagród i układ przestrzenny mogą podnosić atrakcyjność wsi, także jako miejsca wypoczynku [Raszeja 2004]. Mieszkańcy miast poszukują na terenach wiejskich już nie tylko biernego wypoczynku na łonie przyrody, ale coraz częściej również przeżyć i kontaktu z lokalnym dziedzictwem kulturowym: są ciekawi miejscowej architektury, zwyczajów, regionalnej kuchni, aktywnie poszukują informacji na temat historii wsi i regionu. Turyści z miasta mają też najczęściej swoje wyobrażenie na temat tzw. wiejskości, która często kojarzy im się z zachowanym krajobrazem kulturowym wsi, np. z malowniczymi chałupami w zieleni i zachowanymi rozłogami pól [Majewski 2010]. Mieszkańcy wsi natomiast wstydzą się, albo też nie są świadomi, wartości swojego wiejskiego dziedzictwa i kreując ofertę turystyczną, często je umniejszają lub nie wykorzystują w pełni jej potencjału. O ile dla odbiorców turystyki wiejskiej ma znaczenie, czy oferta turystyczna zawiera elementy autentycznego dziedzictwa kulturowego regionu, to nie zawsze fakt ten jest uwzględniany przez społeczność danej miejscowości przy kreowaniu oferty wsi tematycznych [Idziak i Wilczyński 2013].

W pracy podjęto problem zgodności oferty turystycznej proponowanej przez mieszkańców wsi chcących przystąpić do programu wsi tematycznych z gustami i oczekiwaniami turystów pochodzących przede wszystkim ze środowisk miejskich oraz stosunku lokalnej społeczności wiejskiej i potencjalnych turystów do wiejskiego dziedzictwa kulturowego.

W trakcie badań próbowano odpowiedzieć na pytania: jakie są postawy mieszkańców wsi oraz potencjalnych turystów wobec lokalnego dziedzictwa kulturowego, jakie oczekiwania mają potencjalni turyści wobec oferty turystycznej wsi i czy społeczność wiejska potrafi na te oczekiwania adekwatnie odpowiedzieć. Postawiono także pytanie, czy oferta i motywy wsi tematycznych w kształcie zaproponowanym przez mieszkańców trafią w gusta potencjalnych turystów.

Celem badań była ocena zgodności pomiędzy oczekiwaniami turystów pochodzących głównie ze środowisk miejskich a ofertą turystyczną wsi tematycznych.

W artykule rozważa się hipotezę, że oferta turystyczna wsi tematycznych oparta na lokalnym dziedzictwie kulturowym jest dla odwiedzających i turystów bardziej atrakcyjna niż oferta stworzona na podstawie motywu wykreowanego.

MATERIAŁ I METODY

W realizacji badań posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki wywiadu pogłębionego [Miński 2017]. Badania prowadzone były w dwóch etapach: pierwszy etap obejmował badania mieszkańców wsi w 2016 r., a drugi dotyczył mieszkańców miast w latach 2020–2021. W pierwszym etapie przeprowadzono wywiady

dogłębione na temat oferty turystycznej wsi, przepytano 108 mieszkańców i aktywistów wybranych wsi powiatu hrubieszowskiego w województwie lubelskim, w których zgłoszono chęć udziału w programie rozwoju wsi tematycznych. Planowane wioski tematyczne miały powstać w 10 miejscowościach powiatu hrubieszowskiego, a ich motywy przewodnie zostały wymyślone i zaakceptowane przez mieszkańców. Planowano stworzenie wioski jaskiniowców Wesołe Skalisko w Cichoborzu, miejscowości Dziki Zachód w Kułakowicach, Wioski Strachów w Moroczynie, Ziemniakowa w Nowosiólkach, wioski Einstein na Łące w Stefankowicach Kolonii, Cudownego Świata Krasnali w Szpiłkłosach, miejsc Nad Dzikim Bugiem w Ślipsech, Nasze Podpalki Zdrowsze niż Chałki w Ubrodowicach, Królestwa Żab w Wolicy. Badania pierwszego etapu przeprowadzono podczas Warsztatów Projektowych Turystycznego Zagospodarowania Wiosek Tematycznych Gminy Hrubieszów w 2016 roku. Wywiady obejmowały pytania dotyczące pomysłu mieszkańców na wieś tematyczną, aktualnej i planowanej oferty turystycznej powiązanej z tematyką wsi, stosunku do lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz możliwości i pomysłów jego wykorzystania w celach turystycznych.

W drugim etapie badań przeprowadzono dogłębione wywiady kwestionariuszowe dotyczące oczekiwań mieszkańców miast względem oferty turystycznej wsi [Żelazo 2013]. Badania przeprowadzono w latach 2020–2021 na próbie 88 dorosłych mieszkańców miast, czyli głównych odbiorców produktu turystyki wiejskiej. Wśród respondentów 35,5% stanowili mieszkańcy miast dużych (powyżej 100 tys. mieszkańców), 35,5% mieszkańcy miast średnich (20–100 tys. mieszkańców), a pozostałe 29% mieszkańcy miast małych (poniżej 20 tys. mieszkańców). Większość badanych stanowiły kobiety (62,5%). Wśród badanych 15,9% osób było w wieku 18–25 lat, 21,6% w wieku 26–35 lat, 48,9% w wieku 35–50 lat, 12,5% w wieku 50–65 lat i 1,1% w wieku ponad 65 lat. Największą grupę wśród badanych stanowiły osoby aktywne zawodowo, a więc takie, które najczęściej podróżują w celach turystycznych. W wywiadzie zadano pytania dotyczące aktualnych powodów wyjazdów na tereny wiejskie, preferowanych aktywności mieszkańców miast podczas wypoczynku na terenach wiejskich, preferencji wobec zabudowania i zagospodarowania wsi jako miejsca wypoczynku, postaw wobec zachowanego dziedzictwa kulturowego wsi oraz preferencji turystów względem wsi tematycznych. Badania miały charakter anonimowy i dobrowolny. Zgromadzony materiał poddano analizie statystycznej. Uzyskane wyniki zaprezentowano w formie opisowej i graficznej.

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

Dziedzictwo kulturowe wsi

Dziedzictwo kulturowe jest złożonym pojęciem, które trudno jednoznacznie zdefiniować, ponieważ zależy od sposobu, w jaki konkretna osoba pojmuje kulturę [Batyk 2010]. Dziedzictwo kulturowe wsi jest przede wszystkim świadectwem tego, jak żyły poprzednie pokolenia. Elementami dziedzictwa są zarówno regionalne tradycje budowy domów, świątyń czy kształtowania zagród, jak i zwyczaje, obrzędy, wszelkie przejawy twórczości i rzemiosła. Jest to także krajobraz wiejski, czyli przyroda przekształcona przez obecność i działalność człowieka. Elementy dziedzictwa stają się cenne dla lokalnej społeczności zwłaszcza wtedy, gdy społeczność ta jest ich świadoma, przypisuje im wartość i znaczenie estetyczne, historyczne bądź symboliczne [Duriasz-Bułhak i in. 2011].

Na dziedzictwo kulturowe wsi składają się elementy kultury materialnej, elementy kultury gospodarowania przestrzenią oraz elementy kultury niematerialnej. Dziedzictwo materialne obejmuje m.in. zabytki nieruchome i ruchome oraz krajobraz kulturowy. Dziedzictwo niematerialne obejmuje m.in. zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę, umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki [UNESCO 2003]. Dorobek kultury materialnej wsi jest stosunkowo łatwy do zidentyfikowania i zlokalizowania, a dzięki temu jest też najczęściej obejmowany ochroną. Trudniejsze do jednoznacznego zdefiniowania, a tym samym do ochrony, są składniki dziedzictwa niematerialnego obejmujące m.in. obrzędy, rytuały, zwyczaje, sposoby uprawy ziemi i hodowli, folklor, rzemiosło tradycyjne oraz tradycje życia rodzinnego, sąsiedzkiego i wspólnotowego [Duriasz-Bułhak i in. 2011].

Dziedzictwo materialne i niematerialne jest coraz częściej przedmiotem zainteresowania nauk związanych z rozwojem regionalnym i lokalnym i ma znaczący wpływ na kształtowanie kapitału społecznego, budowanie tożsamości miejsca, a także bezpośrednio i pośrednio wpływa na rozwój ekonomiczny. Jest również wskazywane jako potencjał i katalizator procesów rozwojowych. Czasami jednak uświadomienie wartości dziedzictwa kulturowego przez lokalną społeczność wymaga współpracy ze specjalistami i poszukiwań historycznych. Jest to o tyle ważne, że dziedzictwo kulturowe decyduje o tożsamości, a ona z kolei wpływa na integrację społeczności lokalnej i mobilizuje do podjęcia wspólnej aktywności [Hełpa-Liszkowska 2013].

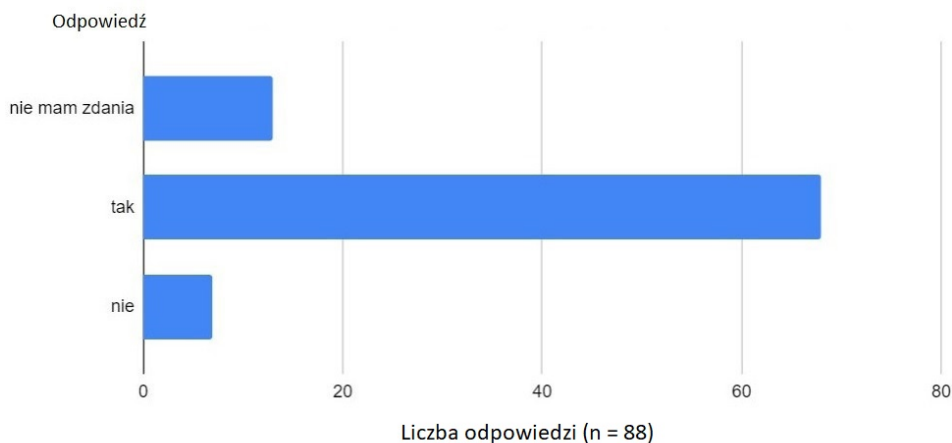
Umiejętność przekuwania walorów kulturowych w efekt ekonomiczny jest wskazywana jako jeden z czynników rozwoju lokalnego [Hełpa-Liszkowska 2013], postrzegana jest także jako podstawa przedsiębiorczości lokalnej, obszar innowacji, czynnik konkurencyjności czy produkt rynkowy [Legutko-Kobus 2016].

Dziedzictwo kulturowe obok znaczenia kulturowego ma niewątpliwie swoją wartość rynkową, przez co jest przedmiotem zainteresowania nauk ekonomicznych. Z tego punktu widzenia dziedzictwu można przypisać wartości użytkowe i poużytkowe. Wartości użytkowe dotyczą wszystkich dóbr i usług, jakie generuje dziedzictwo i najczęściej można wyrazić je ceną (np. ceną biletu wstępu, ceną zakupu określonego dobra czy ceną noclegu). Wartości poużytkowe określa się dla poszczególnych grup, społeczności czy jednostek przez nadanie wagi i znaczenia dobrom kultury (nawet w sytuacji gdy dobra te nie są bezpośrednio nabywane czy konsumowane). Murzyn-Kupisz [2010] wyróżnia trzy podstawowe rodzaje wartości pozaużytkowych:

- wartość istnienia – sam fakt istnienia określonego obiektu lub miejsca jest istotny dla budowania tożsamości społeczności lokalnej, nawet w sytuacji gdy społeczność ta obecnie nie korzysta z niego bezpośrednio, a nawet nie zamierza z niego korzystać w przyszłości;
- wartość opcyjna – możliwość czerpania wartości użytkowej z dziedzictwa kultury w bliżej nieokreślonej przyszłości;
- wartość spuścizny – wartość wynikająca z możliwości pozostawienia spuścizny kulturowej przyszłym pokoleniom.

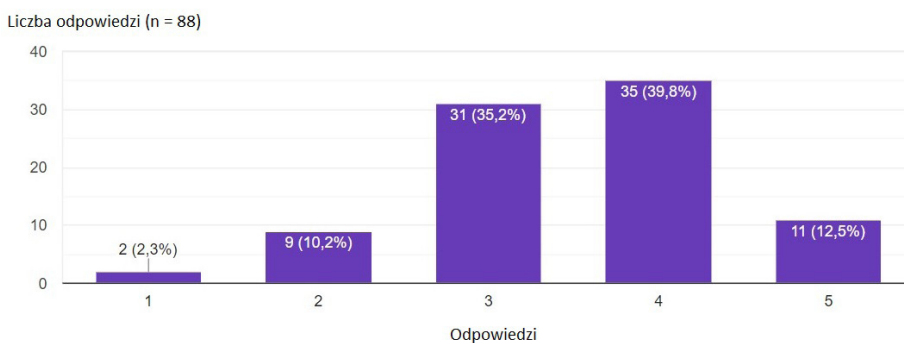
Wartości te związane są w istotny sposób z ideą zrównoważonego rozwoju w kontekście możliwości zachowania dziedzictwa dla przyszłych pokoleń [Murzyn-Kupisz 2010].

Dziedzictwo kulturowe jest stymulatorem rozwoju gospodarczego. W sposób pośredni wpływa na działalność gospodarczą w sektorach i branżach, takich jak: turystyka kulturowa (podróżowanie, zwiedzanie obiektów zabytkowych, praca pilotów wycieczek itp.), branża kreatywna dziedzictwa kulturowego (filmy, fotografia, zespoły folklorystyczne, organizacja festynów itp.), rynek nieruchomości zabytkowych,

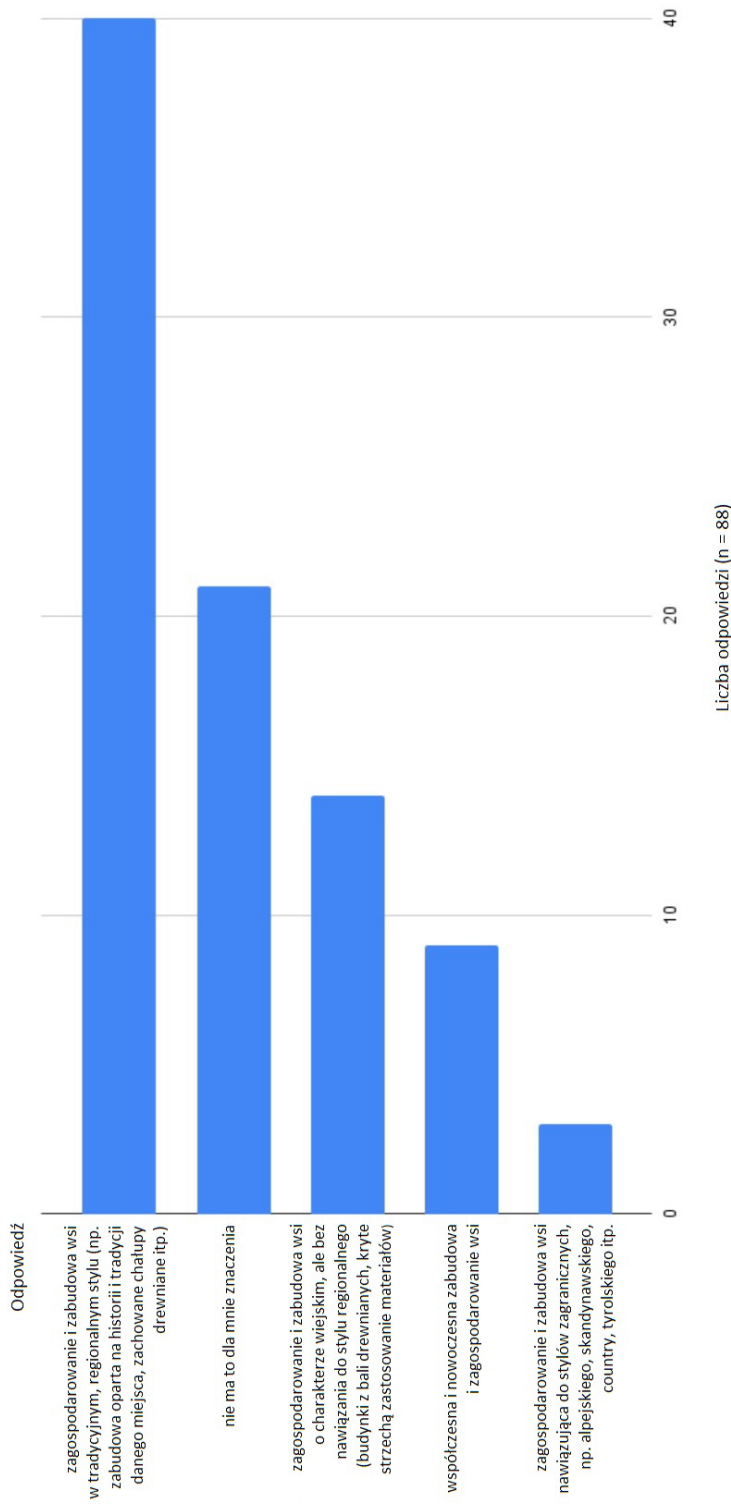
Rys. 1. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie: czy zachowany historyczny układ przestrzenny wsi wpływa na atrakcyjność wsi jako miejsca wypoczynku i rekreacji.
W badaniu wzięło udział 88 osób

Fig. 1. Respondents' answers to the question: does the preserved historical spatial layout of the village affect the attractiveness of the village as a place of rest and recreation.
The study involved 88 people

Rys. 2. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie: jak duże znaczenie przy wyborze wsi jako miejsca wypoczynku i rekreacji ma zachowana tradycyjna i historyczna zabudowa wiejska, taka jak np. chałupy, zabudowa zagrodowa, elementy małej architektury, np. płoty, studnie itp.
Odpowiedzi: 1 – nie ma znaczenia, 2 – ma małe znaczenie, 3 – ma znaczenie, 4 – ma duże znaczenie, 5 – ma bardzo duże znaczenie). W badaniu wzięło udział 88 osób

Fig. 2. Respondents' answers to the question: how important is the preserved traditional and historical rural buildings, when choosing the village as a place of rest and recreation etc.
Answers: 1 – it does not matter, 2 – it has little meaning, 3 – it matters, 4 – it matters a lot, 5 – it matters very much). The study involved 88 people

Rys. 3. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie: który ze sposobów zagospodarowania i zabudowy jest decydujący przy wyborze wsi jako miejsca wypoczynku i rekreacji. W badaniu wzięło udział 88 osób

Fig. 3. Answers of respondents to the question: which of the ways of development and development is conclusive when choosing a village as a place of rest and recreation. The study involved 88 people

tradycyjne rzemiosło, tradycyjne uprawy, popularyzacja, informacja i edukacja dziedzictwa kulturowego, rynek sztuki i antyków, branża ochrony dziedzictwa kulturowego (prace badawcze, prace konserwatorskie, działalność instytucji ochrony dziedzictwa itp.) [Kozioł i in. 2013].

Hełpa-Liszkowska [2013] wskazuje, że do najbardziej popularnych form przedsiębiorczego wykorzystania dziedzictwa jako czynnika rozwoju lokalnego można, obok turystyki, produktów tradycyjnych czy produktów lokalnych zaliczyć wioski tematyczne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że mieszkańcy wsi powiatu hrubieszowskiego byli świadomi istnienia na ich terenie zabytków architektury, a także doceniali ich wartość i znaczenie dla atrakcyjności turystycznej wsi. Dużo mniejsza była świadomość w przypadku zachowanych elementów dziedzictwa kulturowego nieujętych w rejestrach zabytków, np. powojennych chałup drewnianych, elementów i układów zagród czy elementów małej architektury (np. tradycyjne plecione płoty, studnie).

Badani mieszkańcy wsi w większości rozpoznawali i byli świadomi wartości lokalnego dziedzictwa niematerialnego, takiego jak pieśni ludowe, tradycje kulinarne, gwara, tradycyjne stroje itp. (na co wpływ mógł mieć fakt, że duża część badanych aktywnie działała w kołach gospodyń wiejskich). Byli również pozytywnie nastawieni do możliwości wykorzystania elementów tego dziedzictwa w ofercie turystycznej wsi oraz w jej promocji.

Badani mieszkańcy wsi mieli słabą świadomość wartości dziedzictwa przestrzennego wsi, w większości nie rozpoznawali charakterystycznych cech przestrzennych założenia ruralistycznego swojej wsi, jednak doceniali spójność i jakość krajobrazu wsi.

Wśród badanych mieszkańców miast 77,3% osób przyznało, że zachowany układ przestrzenny (zachowane układy zagród, tradycyjne rozłogi pól i nasadzenia) wpływa na atrakcyjność wsi jako miejsca wypoczynku (rys. 1), jednak tylko dla 12,5% badanych czynnik ten miał istotne znaczenie przy wyborze wsi jako miejsca wypoczynku (ryc. 2).

Większość potencjalnych turystów (45%) preferowałaby wypoczynek na wsi, której Wzabudowa i zagospodarowanie utrzymane jest w tradycyjnym, regionalnym stylu, gdzie zachowała się zabudowa historyczna wsi, a nowa zabudowa nawiązuje do tradycji regionalnych m.in. detalem architektonicznym, skalą zabudowy, zastosowaniem tradycyjnych materiałów, dla 24,1% charakter zabudowy i zagospodarowania przestrzennego nie ma znaczenia, dla 16,1% badanych wystarczy, że charakter zabudowy i zagospodarowania wpasowuje się w krajobraz wsi, ale nie musi nawiązywać do tradycji regionalnych, 10,3% ceni sobie przede wszystkim nowoczesną i współczesną zabudowę i zagospodarowanie, zaś 3,4% byłaby zainteresowana obecnością zagranicznych stylów wiejskich (np. country, skandynawski, alpejski itp.) – rysunek 3.

Zdaniem 87,5% badanych obecność na terenie wsi zachowanej historycznej i tradycyjnej architektury wiejskiej ma znaczenie i wpływa na wybór przez nich wsi jako miejsca wypoczynku (ryc. 3). Nie jest to jednak dla nich czynnik najbardziej istotny i decydujący. Tu zdecydowanie ważniejsza okazywała się bliskość natury i jakość środowiska przyrodniczego.

Oczekiwania turystów względem oferty turystycznej wsi opartej na dziedzictwie kulturowym a przedsiębiorczość lokalna

W literaturze stosunkowo dobrze rozpoznana jest kwestia oczekiwań turystycznych mieszkańców miast względem oferty agroturystycznej [Zawadka 2012, 2014, 2015, Uglis 2018]. Ze względu na to, że wsie tematyczne są w Polsce stosunkowo nowym zjawiskiem,

to kwestia oczekiwania turystów względem oferty nich nie był poruszany w krajowych publikacjach, natomiast dobrze w literaturze rozpoznane jest zagadnienie postaw konsumentów wobec usług turystycznych na wsi [Strzembicki 2006, Feczko 2015].

W przeprowadzonych badaniach jako najczęstszy powód wyjazdu przez potencjalnych turystów na tereny wiejskie wskazywano poszukiwanie biernego odpoczynku na łonie przyrody, ciszy i spokoju (62,5%) oraz odwiedziny u rodziny i znajomych mieszkających na wsi (53,4%). 34,1% badanych osób wyjeżdża na tereny wiejskie w celu uprawiania sportu (biegi w lesie, jazda na rowerze), 29,5% zbiera grzyby i jagody, 28,4% osób wybiera się na wieś, aby poznać jej historię, kulturę i przyrodę regionu, 19,3% badanych osób uczestniczy w festynach i lokalnych wydarzeniach organizowanych na terenach wiejskich, a 18,2% wybiera wieś, aby poznać regionalną kuchnię. Jedyne 3,4% osób bierze udział w specjalistycznych warsztatach dotyczących np. regionalnych rzemiosł, takich jak garncarstwo czy wikliniarstwo (ryc. 4).

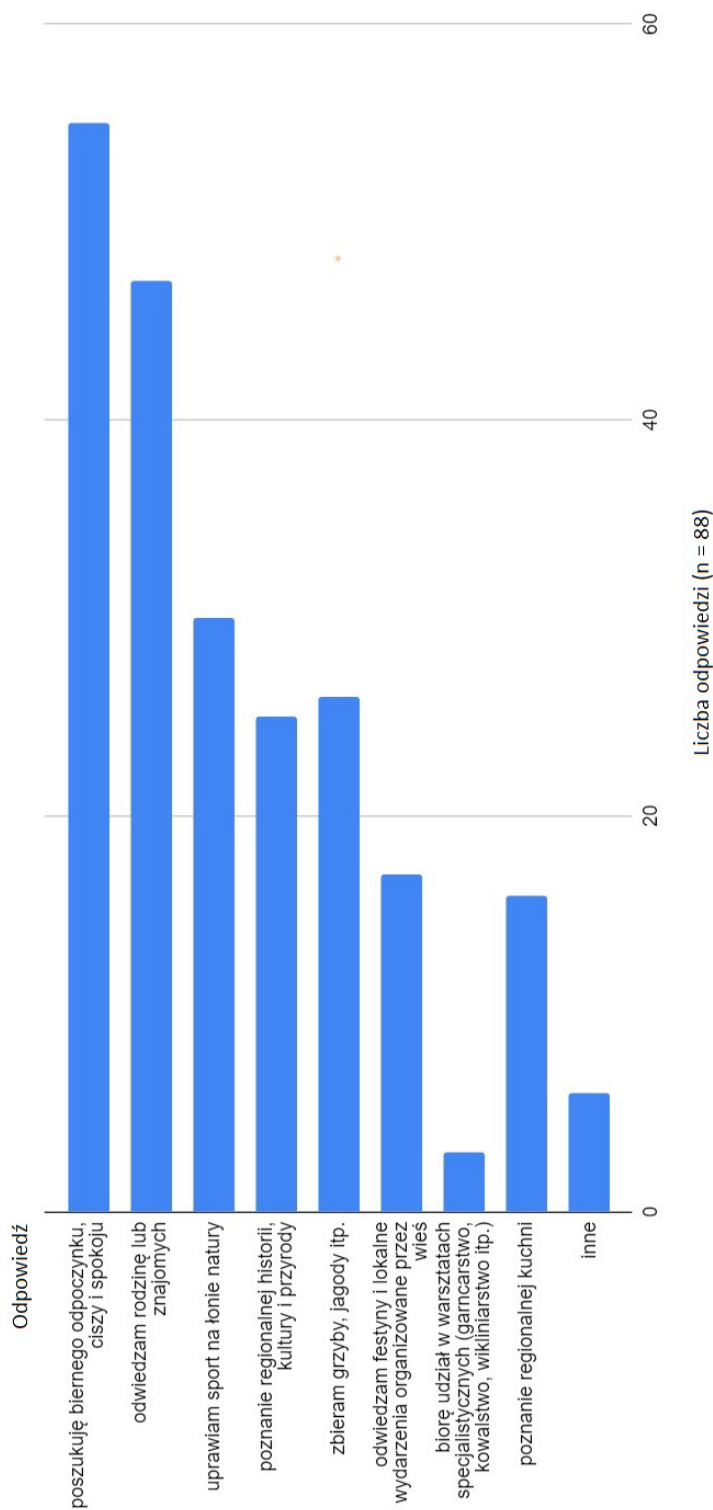
W pytaniu o to, co skłoniłoby mieszkańców miast do wyboru wsi jako miejsca wypoczynku, poproszono o wskazanie trzech odpowiedzi. Najczęściej wymienianym elementem było atrakcyjne krajobrazowo położenie wsi (75%), które przez respondentów rozumiane było jako zachowany krajobraz kulturowy wsi i krajobraz rolniczy bez współczesnych elementów dysharmonijnych. Istotne przy wyborze wsi jako miejsca odpoczynku były dla mieszkańców miast także: bliskość i jakość atrakcji przyrodniczych i natury (65,9%), dostęp do urządzeń rekreacyjnych, szlaków, tras turystycznych i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (50%) oraz możliwość spróbowania regionalnych potraw (36,4%). Mniejsze znaczenie dla potencjalnych turystów miała obecność na terenie wsi abityków i tradycyjnej zabudowy wiejskiej (18,2%), możliwość poznania kultury i lokalnych tradycji wiejskich (13,6%), możliwość uczestniczenia w tradycyjnych pracach wiejskich i życiu wsi (11,4%), bogata oferta turystyczna wsi obejmująca warsztaty, gry terenowe, zajęcia specjalistyczne (11,4%) – rysunek 5.

W pytaniu o to, co skłoniłoby mieszkańców miast do wyboru wsi jako miejsca wypoczynku, poproszono o wskazanie trzech odpowiedzi. Najczęściej wymienianym elementem było atrakcyjne krajobrazowo położenie wsi (75%), które przez respondentów rozumiane było jako zachowany krajobraz kulturowy wsi i krajobraz rolniczy bez współczesnych elementów dysharmonijnych. Istotne przy wyborze wsi jako miejsca odpoczynku były dla mieszkańców miast także: bliskość i jakość atrakcji przyrodniczych i natury (65,9%), dostęp do urządzeń rekreacyjnych, szlaków, tras turystycznych i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej (50%) oraz możliwość spróbowania regionalnych potraw (36,4%). Mniejsze znaczenie dla potencjalnych turystów miała obecność na terenie wsi zabytków i tradycyjnej zabudowy wiejskiej (18,2%), możliwość poznania kultury i lokalnych tradycji wiejskich (13,6%), możliwość uczestniczenia w tradycyjnych pracach wiejskich i życiu wsi (11,4%), bogata oferta turystyczna wsi obejmująca warsztaty, gry terenowe, zajęcia specjalistyczne (11,4%) – rysunek 5.

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że mieszkańcy wsi uważają, że potencjalni turyści będą poszukiwać na tych terenach głównie odpoczynku w ciszy i spokoju na łonie natury, są również przekonani, że atrakcyjny krajobraz wiejski jest elementem przyciągającym turystów (fot. 1 i 2).

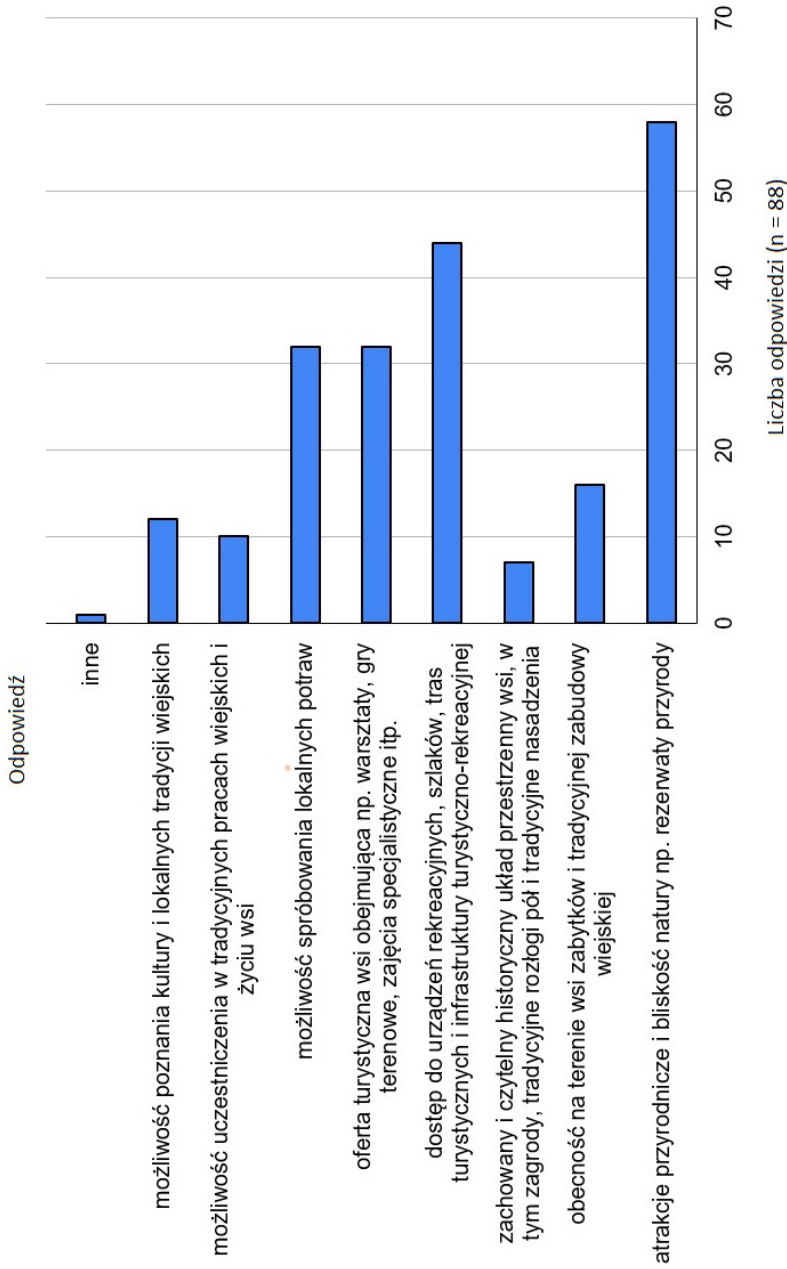
Tradycyjne zabudowania wsi uznawane były przez lokalną społeczność za interesujące i takie, które można pokazać przyjeźdnym jako ciekawostkę, ewentualnie jako formę skansenu. Nie rozważano jednak możliwości wykorzystania takich budynków w celu prowadzenia w nich działalności związanych z ruchem turystycznym. W przeprowadzonych wywiadach szczególnie podkreślana przez mieszkańców wsi była potrzeba pokazania

Rys. 4. Odpowiedzi na pytanie: jaki jest najczęstszy powód wyjazdów na wieś. Pytani mogli wybrać jednocześnie maks. 3 odpowiedzi. W badaniu wzięło udział 88 osób

Fig. 4. Answers to the question: what is the most common reason for going to the countryside. Respondents could choose max. 3 answers. The study involved 88 people

Ryc. 5. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie: które z wymienionych elementów najbardziej wpływają na wybór wsi jako miejsca wypoczynku i rekreacji. Pytani mogli wybrać jednocześnie maks. 3 odpowiedzi. W badaniu wzięło udział 88 osób

Fig. 5. Respondents' answers to the question: which of the listed elements affect the most choosing the village as a place of rest and recreation. Respondents could choose max. 3 answers. The study involved 88 people

Fot. 1. Widok na krajobraz wiejski z wieży widokowej w Królewskim Kącie w powiecie hrubieszowskim [fot. M. Sosnowska 2012]
Phot. 1. View of the rural landscape from the observation tower in the Królewski Kąt in the Hrubieszów district [phot. by M. Sosnowska 2012]

Fot. 2. Atrakcyjny krajobraz kulturowy jest czynnikiem, który wpływa na wybór wsi jako miejsca odpoczynku [fot. M. Sosnowska 2016]
Phot. 2. An attractive cultural landscape is a factor that influences the choice of the village as a place of rest [phot. by M. Sosnowska 2016]

przyjezdnym przede wszystkim nowych inwestycji, takich jak nowa lub wyremontowana świetlica wiejska. W przypadku kształtowania nowej zabudowy i zagospodarowania wsi mieszkańcy deklarowali chęć nawiązania do stylu wiejskiego poprzez np. zastosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych (drewno, wiklina), zachowanie skali budynków czy nawet tradycyjnego detalu architektonicznego, brakowało im jednak znajomości regionalnych tradycji budowlanych. Badania wskazały również, że mieszkańcy wsi deklarowali chęć współpracy ze specjalistami, np. z zakresu architektury.

Jako miejsce do prowadzenia głównej działalności wsi tematycznych wskazywane były współczesne budynki np. świetlice wiejskie (fot. 3) lub inne obiekty będące w dyspozycji gminy (np. dawna mleczarnia). Mieszkańcy sugerowali, że wystarczy niewielka stylizacja obiektu w sposób nawiązujący do tematu przewodniego wsi, aby przyciągnąć turystów (np. w Nowosiólkach mieszkańcy proponowali umieszczenie na elewacji budynku trójwymiarowych modeli nawiązujących do proponowanej nazwy wsi – Ziemiakowo). Niechętnie rozważano możliwość użycia jako bazy dla wsi tematycznych tradycyjnej zabudowy wiejskiej (takiej jak chałupy drewniane czy stodoły), mimo że nie widziano ku temu formalnych przeszkód. Mieszkańcy obawiali się, że stare budynki nie będą funkcjonalne oraz nie spodobać się turystom. Podobnie było w przypadku potencjalnych miejsc noclegowych: w pierwszej kolejności wskazywano na konieczność wybudowania nowej infrastruktury noclegowej, a niechętnie patrzono na możliwość adaptacji do tego celu istniejącej zabudowy zagrodowej (w tym zabudowy drewnianej) – zdjęcie 4.

Oferta wsi tematycznych

Turystyka wiejska to całokształt gospodarki turystycznej realizowanej na terenach wiejskich i wykorzystującej zasoby i walory wsi. Obejmuje m.in. takie aktywności rekreacyjne, jak wędrówki, sport, poznawanie dziedzictwa kulturowego wsi i życia jej mieszkańców [Drzewiecki 2001]. Turystyka wiejska realizowana jest najczęściej w formie wyjazdów organizowanych indywidualnie, w małych, często rodzinnych grupach, z noclegami w kwaterach prywatnych, niewielkich hotelach, pensjonatach czy domkach letniskowych. Jest to taki rodzaj turystyki, który w stosunkowo nieinwazyjny sposób wpasowuje się w środowisko przyrodnicze i kulturowe miejscowości [Żelazna i Woźniczko 2005]. Jedną z form turystyki wiejskiej są wioski tematyczne, które bazują na społeczności lokalnej i są przez nią kreowane. Ten rodzaj turystyki wykorzystuje lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe [Idziak 2008]. W odróżnieniu od agroturystyki oferta wsi tematycznych nie musi obejmować noclegów i może być realizowana nawet w trakcie krótkich, kilkugodzinnych wycieczek. Może być również prowadzona przy niskich nakładach finansowych i materialnych, co umożliwi wprowadzenie tego typu działalności nawet w ubogich regionach [Idziak 2008]. Wioska chcąc przystąpić do programu wsi tematycznych, nie musi spełniać żadnych konkretnych kryteriów, nie ma też instytucji, która sprawdza, czy cele lub tematy podjęte przez wieś są odpowiednio realizowane [Kłoczko-Gajewska i in. 2015]. Pierwsze wsie tematyczne w Polsce zaczęły powstawać w 2003 roku. Obecnie jest ich ponad 100 [Kłoczko-Gajewska 2015]. Motywy wsi tematycznych mogą opierać się na dowolnych motywach, m.in. na elementach związanych z dziedzictwem, z lokalnymi tradycjami, folklorem, mogą nawiązywać do nazwy miejscowości, do szczególnych umiejętności mieszkańców wsi albo też być wykreowane na bazie tematów z literatury, popkultury, muzyki itp.

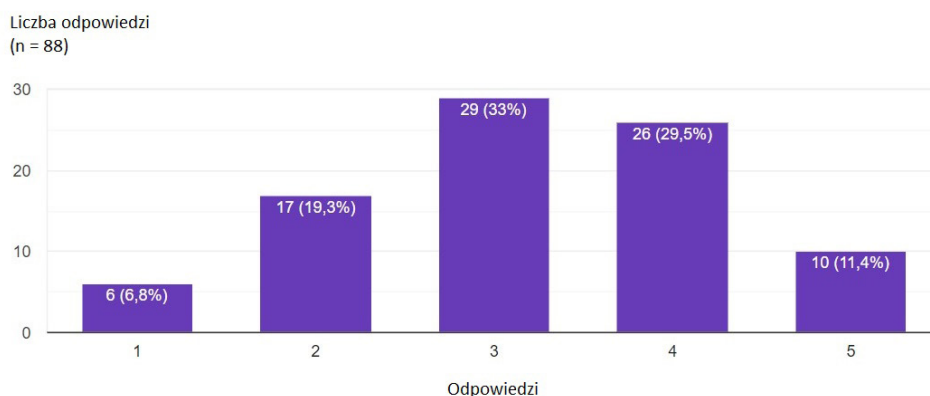
Fot. 3. Świetlica wiejska w Nowosiólkach planowana przez lokalną społeczność jako baza dla prowadzenia działalności wioski tematycznej Ziemniakowo [fot. M. Sosnowska 2016]
Phot. 3. Village clubhouse in Nowosiółki planned by the local community as a base for running activities of the thematic village [phot. by M. Sosnowska 2016]

Fot. 4. Zachowana tradycyjna wiejska architektura drewniana we wsi Moniatycze, która potencjalnie mogłaby być wykorzystana do celów turystyki wiejskiej [fot. M. Sosnowska 2012]
Phot. 4. Traditional rural wooden architecture in the village of Moniatycze, which could potentially be used for rural tourism [phot. by M. Sosnowska 2012]

Wieś tematyczna powstaje najczęściej z inicjatywy grupy jej mieszkańców, którzy poszukują alternatywy dla działalności rolniczej. W przypadku badanych wiosek tematycznych w powiecie hrubieszowskim pomysły zrodziły się w grupach kobiet związanych z lokalnymi kołami gospodyń wiejskich. Główną inspiracją przystąpienia do programu wsi tematycznych był sukces Wioski Gotów w Masłomęczu. Motyw przewodni wsi nawiązuje do kultury Gotów, której ślady odkryto podczas badań archeologicznych prowadzonych w okolicy. W 2016 r. Wioska Gotów była marką rozpoznawalną w województwie lubelskim i przyciągała turystów zwłaszcza w czasie festynów i rekonstrukcji historycznych. Szczególnym zainteresowaniem cieszył się skansen w postaci zrekonstruowanej na podstawie wykopalisk archeologicznych chaty Gotów. Planowane było również rozszerzenie działalności wioski oraz budowa ponadlokalnej marki w ramach projektu „Gotania”, obejmującego gminy powiatu hrubieszowskiego, tomaszowskiego i zamajskiego. Nowe wioski tematyczne powstać miały w 10 miejscowościach, a ich motywy przewodnie zostały wymyślone i zaakceptowane przez mieszkańców. Oferta obejmować miała jedno- lub kilkudniowy pobyt na terenie wybranych wiosek tematycznych bądź pobyt w różnych wioskach tematycznych połączony z wycieczkami po terenie gminy Hrubieszów. W większości badanych wsi nie było bazy noclegowej lub była ona skromna, w związku z czym mieszkańcy sugerowali, aby noclegi organizować także poza wioskami tematycznymi. W każdej z badanych wsi wyznaczono teren lub obiekt, w którym realizowane miały być zajęcia i wydarzenia dotyczące tematu wsi.

W przypadku nazw i proponowanych motywów wsi tematycznych ich mieszkańcy w różny sposób nawiązywali do tradycji miejsca i dziedzictwa kulturowego. Najpeł-

Rys. 6. Odpowiedzi na pytanie: jak duże znaczenie przy wyborze wsi jako destynacji wypoczynkowo-rekreacyjnej ma bogata oferta turystyczna wsi w postaci warsztatów, lekcji, zajęć tematycznych, gier terenowych, festynów, koncertów, festiwali i innych wydarzeń.

Odpowiedzi: 1 – nie ma znaczenia, 2 – ma małe znaczenie, 3 – ma znaczenie, 4 – ma duże znaczenie, a 5 – ma bardzo duże znaczenie. W badaniu brało udział 88 osób

Fig. 6. Answers to the question: how important is it when choosing a village as a holiday and recreation destination has a rich tourist offer of the village in the form of workshops, lessons, thematic classes, field games, festivals, concerts, festivals and other events.

Answers: 1 – does not matter, 2 – has little meaning, 3 – has meaning, 4 – is of great importance, and 5 – is of great importance. The study involved 88 people

niej z dziedzictwa czerpie wioska Gotów, jest to też najbardziej rozpoznawalna wioska tematyczna powiatu hrubieszowskiego. W przypadku pozostałych wiosek część motywów przewodnich w luźny sposób nawiązywała do lokalnego dziedzictwa kulturowego np. Ziemniakowo – w okolicy uprawia się ziemniaki, Nasze Podpałki Lepsze niż Chałki – nawiązanie do tradycyjnych wypieków regionalnych, część nawiązywała do lokalnych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych: Nad Dzikim Bugiem, Królestwo Żab, a część opierała się na motywie wykreowanym: Dzikie Zachód, Wesołe Skalisko.

Większość badanych mieszkańców miast słyszała o wioskach tematycznych i była w stanie wymienić kilka tego typu wsi. Respondenci zdecydowanie preferowali wsie tematyczne, których motyw oparto na lokalnej tradycji, historii, dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym, np. Wieś Rumianku, Wioska Gotów (60,9%). Dla 20,7% badanych nie miało to znaczenia, natomiast wsie powstałe na bazie wykreowanych motywów, np. nawiązujących do kultury, sztuki, literatury (np. Wioska Jaskiniowców, Wioska Krasnali, Wioska Hobbitów itp.) preferowało 18,2% pytanym.

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że chociaż o ofercie wsi tematycznych słyszało 56,8% badanych, to jednak wypoczynek na terenach wiejskich kojarzył się im przede wszystkim z ofertą agroturystyczną (czyli pobytem kilkudniowym połączonym z noclegiem). Żadna z badanych osób nie korzystała przedtem z oferty wsi tematycznych. Mogło to wynikać z faktu, że oferta wsi tematycznych nie dociera do osób zainteresowanych lub jest niedostosowana do potrzeb współczesnego turysty. Respondenci byli zainteresowani ofertą wsi w postaci różnorodnych warsztatów, lekcji tematycznych, koncertów, festynów itp., ale nie była ona czynnikiem decydującym przy wyborze wsi jako miejsca rekreacji i wypoczynku (rys. 6).

66,2% badanych mieszkańców miast to rodzice dziecka w wieku do 16 lat, a więc byli w grupie, która potencjalnie mogłaby najliczniej korzystać z oferty turystycznej wsi tematycznych obejmującej warsztaty, lekcje czy inne wydarzenia tematyczne. Jednak z przeprowadzonych badań wynika, że bogata i zróżnicowana oferta turystyczna wsi ma dla badanych średnie albo nikłe znaczenie. Potwierdzają to także odpowiedzi na temat aktualnych sposobów korzystania z oferty turystycznej wsi, gdzie tylko 3,4% badanych osób brało kiedykolwiek udział w tego typu wydarzeniach. Może to świadczyć z jednej strony o braku takiej oferty ze strony wsi, a z drugiej o słabej dostępności informacji na temat tego typu wydarzeń.

PODSUMOWANIE

Mieszkańcy wsi są świadomi wartości materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego swoich miejscowości. Jako istotne dla turystycznego funkcjonowania wsi wskazują obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz krajobraz wiejski, w mniejszym stopniu doceniają elementy dziedzictwa nieujęte w rejestrach oraz zachowany układ przestrzenny. Dla mieszkańców miast ważne są wszystkie elementy dziedzictwa kulturowego, w tym krajobraz wiejski, zachowany układ przestrzenny i tradycyjna zabudowa wiejska.

Turyści oczekują atrakcyjnej oferty turystycznej wykorzystującej elementy lokalnego dziedzictwa kulturowego, m.in. w kwestiach rozwiązań architektonicznych, stylistycznych i przestrzennych. Doceniają tradycyjną architekturę wiejską i chętnie widzieliby jej adaptację, w tym jej wykorzystanie w celach turystycznych, noclegowych czy gospodarczych.

W większości przypadków społeczność wsi adekwatnie odpowiada na potrzeby mieszkańców miast i zaproponowana oferta trafia w potrzeby i gusta potencjalnych

turystów. Największe różnice pojawiają się w podejściu do możliwości adaptacji i zagospodarowania tradycyjnej zabudowy wiejskiej na cele turystyczne. To, co jest atrakcyjne dla turystów, budzi jednak obawy oraz pewną niechęć mieszkańców wsi. Mimo to mieszkańcy wsi są otwarci na współpracę ze specjalistami w zakresie edukacji związanej z elementami dziedzictwa kulturowego miejscowości, co stwarza szansę na lepsze dostosowanie przez mieszkańców wsi oferty turystycznej opartej na lokalnym dziedzictwie kulturowym do potrzeb mieszkańców miast

Oferta wsi tematycznych dobrze wpisuje się w potrzeby współczesnych turystów. Większość proponowanych motywów przewodnich wsi tematycznych powiatu hrubieszowskiego opierała się na elementach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, co według badań wzbudziło większe zainteresowanie i było bardziej atrakcyjne dla turystów niż oferta tematyczna oparta na motywach wykreowanych. Potwierdza to hipotezę badawczą. Mimo atrakcyjnej oferty wsie tematyczne nie są jeszcze popularnym kierunkiem wycieczek turystycznych. Wynika to m.in. z małego rozpowszechnienia informacji na temat oferty turystycznej.

Z przeprowadzonych badań wynika, że oferta turystyczna wsi powiatu hrubieszowskiego jest w większości zgodna z gustami i potrzebami potencjalnych turystów pochodzących ze środowisk miejskich.

PIŚMIENNICTWO

- Drzewiecki M., 2001. Podstawy agroturystyki, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego Sp. z o.o., Bydgoszcz.
- Feczko J., 2015. Postawy konsumentów względem usług turystycznych na wsi na Pomorzu Środkowym w sezonie 2014/2015. *Rocz. Nauk. Stow. Ekon. Rol. Agrobiz.* 17(2), 39–44.
- Helpa-Liszowska K., 2013. Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego. *Studia Oecon. Posnan.* 1, 6 (255), 5–18.
- Idziak W., 2008. Wymyślić wieś od nowa. Wioski tematyczne. Alta Press, Koszalin.
- Idziak W., Wilczyński R., 2013. Odnowa wsi. Przestrzeń, ludzie, działania. Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA, Warszawa.
- Kłoczko-Gajewska A., 2015. Działalność wiosek tematycznych w Polsce i wstępna ocena jej efektów. *Rocz. Nauk. Ekon. Rol. Rozw. Obsz. Wiej.* 102(3), 104–111.
- Kłoczko-Gajewska A., Śpiewak R., Zarębski P., 2015. Aktywizacja obszarów wiejskich w oparciu o produkty żywnościowe na przykładzie wsi tematycznych. *Tur. Kult.* 12, 37–50.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu 17 października 2003 r., Art. 2, http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz_niemater_2003.pdf [dostęp: 15.04.2021].
- Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P., 2013. Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych. Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa.
- Legutko-Kobus P., 2016. Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju i specjalizacji regionów. *Studia Kom. Przestrz. Zagosp. Kraju* 170, 140–157.
- Majewski J., 2010. Wiejskość jako rdzeń produktu turystycznego – użyteczność podejścia geograficznego i ekonomicznego. *Acta Sci. Pol., Oecon.* 9(4), 287–294.
- Miński R., 2017. Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych. *Prz. Socjol. Jakościowej* 13(3), 30–51.
- Murzyn-Kupisz M., 2010. Barbarzyńca w ogrodzie? Dziedzictwo kulturowe widziane z perspektywy ekonomii. *Zarz. Publiczne* 3(13), 19–32.

- Raszeja E., 2004. Dziedzictwo kulturowe – kłopotliwy spadek czy źródło dobrobytu wsi? W: Jak uczynić wieś dobrym miejscem do życia?. Wyd. Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Partner, Bydgoszcz, 41–52.
- Strzembicki L., 2006. Zachowania konsumpcyjne turystów wypoczywających na obszarach wiejskich Polski. Zesz. Nauk. Akad. Ekon. Krak. 716, 55–73.
- Uglis J., 2018. Oczekiwania turystów względem oferty agroturystycznej. *Studia Oecon. Posnan.* 6(10), 137–148. <http://dx.doi.org/10.18559/SOEP.2018.10.9>
- Zawadka J., 2012. Preferencje turystów dotyczące wypoczynku w gospodarstwach agroturystycznych na Lubelszczyźnie. Zesz. Nauk. Uniw. Szczec., Ekon. Provl. Usług 699, 167–179.
- Zawadka J., 2014. Zachowania i oczekiwania turystyczne osób wypoczywających na wsi w kontekście infrastruktury okołoturystycznej. W: C. Jastrzębski (red.), *Infrastruktura okołoturystyczna jako element wzbogacający ofertę obszarów wiejskich*. WSEPiNM, Kielce, 56–67.
- Zawadka J., 2015. Opinie, preferencje, zachowania i oczekiwania turystyczne mieszkańców miast względem agroturystyki. *Studia Kom. Przestrz. Zagosp. Kraju* 162, 139–152.
- Żelazna K., Woźniczko M., 2005. Uwarunkowania wyboru oferty turystyki wiejskiej w kontekście konkurencji na rynku usług turystycznych. *Tur. Rekreac.* 1, 87–93.
- Żelazo M., 2013. Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze, *Obronność – Zesz. Nauk. Wydż. Zarz. Dowodz. Akad. Obrony Nar.* 2(6), 222–238.

Źródło finansowania badań: Subwencja rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.

Summary. The article addresses the issue of the tourist offer of theme village compliance with the city dwellers expectations. The crucial factors influencing the decision of choosing a rural setting as a tourist destination are both the quality of the cultural landscape and the preservation of the local cultural heritage. However, while creating the thematic villages offering, the aspects of cultural heritage quality and authenticity are mostly overlooked or barely taken into consideration. In this context, questions were raised about the attitude of rural residents and potential tourists towards the local cultural heritage, what expectations of potential tourists towards the rural tourism offer are and whether the rural community is able to adequately respond to these expectations. Moreover, in the course of research it was examined whether the offer and motives of theme villages in the shape proposed by the inhabitants meet the needs of potential tourists. The aim of the study was to evaluate the compatibility between the expectations of the tourists coming mainly from urban environments and the tourist offer of theme villages. As a part of the research, a number of in-depth interviews were conducted with the inhabitants of the villages of the Hrubieszów district, in which the interest in joining the theme villages program was expressed, then the inhabitants of the city were subjected to an in-depth type interview. On the basis of the conducted research, it was discovered that the tourist offer created by rural residents partially meets the tastes and needs of potential tourists. The greatest differences appear in the approach to adaptation and development of traditional rural buildings for tourist purposes. Adaptation of traditional buildings is perceived as attractive by city dwellers, but it causes concern among rural residents. Research shows that city dwellers expect an attractive offer based on the local cultural heritage.

Key words: cultural heritage of villages, thematic villages, tourist offer of villages, rural areas

